

variables

Les eleccions europees de 2019: un model d'eleccions de «segon ordre»?

vista prèvia >

Tot i l'anunciat creixement de l'extrema dreta, els resultats a les eleccions al Parlament Europeu del maig del 2019 han acabat deixant un panorama relativament similar al de la legislatura anterior. En aquest article s'analitzen els resultats electorals en aquestes eleccions, es posen en perspectiva històrica, i es relacionen amb la teoria de les eleccions de segon ordre, marc referencial teòric per a l'estudi dels comicis europeus.

Marc Guinjoan

Polítolleg de la UAB

@mguinjoan

Les eleccions al Parlament Europeu (PE) de 2019 van estat marcades des d'un bon inici per l'amenaça de creixement de les formacions d'extrema dreta i la consolidació d'una Unió cada cop més euroescèptica. En part per l'anticipació a l'amenaça, en part també per la impossibilitat de les formacions euroescèptiques i radicals de coordinar-se en un sol grup parlamentari, el cert és que, afortunadament, les eleccions europees al PE de 2019 ens proporcionen una foto molt més complexa i plural de l'anunciada amb anterioritat.

El propòsit d'aquest article és analitzar els resultats de les eleccions al PE de 2019 des de la perspectiva de la ciència política. Així, més que comentar un per un els resultats dels principals partits polítics i el repartiment d'escons en cadascun dels estats de la UE, aquesta recerca pren com a base la prolífica literatura especialitzada en les eleccions europees per analitzar fins a quin punt les eleccions de 2019 encaixen amb els models d'explicació de vot que s'han donat fins al moment per a les eleccions al PE. Per fer-ho, prenem com a base l'article seminal de Karlheinz

Reif (1943) i Hermann Schmitt de 1980, en el que s'encunya el terme de les «eleccions de segon ordre» i que ha servit de guia teòrica per a la recerca sobre eleccions europees —també regionals, municipals— que s'ha dut a terme d'aleshores ençà.¹

Abans de començar amb aquesta tasca, però, dediquem unes quantes línies a presentar els resultats principals electorals de les eleccions al PE de 2019. El gràfic 1 ens mostra els resultats electorals en nombre d'escons a cada estat, així com el repartiment d'eurodiputats en la legislatura 2019-2024. Una anàlisi geogràfica ens mostra els bons resultats dels partits conservadors en l'Europa del centre i de l'est. L'EPP obté victòries contundents a Alemanya, Àustria, Suècia, Croàcia, Eslovènia, Hongria o Romania, mentre que l'extrema dreta —organitzada en dos grups parlamentaris diferents— guanya a Polònia, França i Itàlia, i el partit del Brexit ho fa al Regne Unit. Si ens fixem en els resultats de la socialdemocràcia, observem com el Partit Socialista tan sols guanya a

l'Estat espanyol i a Portugal, mentre que els liberals ho fan en països com Dinamarca o Estònia. Tot plegat configura un PE relativament similar al del 2014, on l'EPP es manté com a primera força amb 182 diputats, seguit a força distància pels socialistes i els liberals —154 i 108 diputats respectivament. Si bé G/EFA és la quarta força, la suma dels parlamentaris de partits euroescèptics, populistes i d'extrema dreta: l'ECR, del Prawo i Sprawiedliwość [Partit Llei i Justícia] polonès; l'ID, de la Lega italiana o l'AfD alemanya; i l'afegit dels parlamentaris del Brexit Party, que estan al grup dels No Inscrits, els fa superar els 160 diputats, molt propers als resultats dels conservadors.

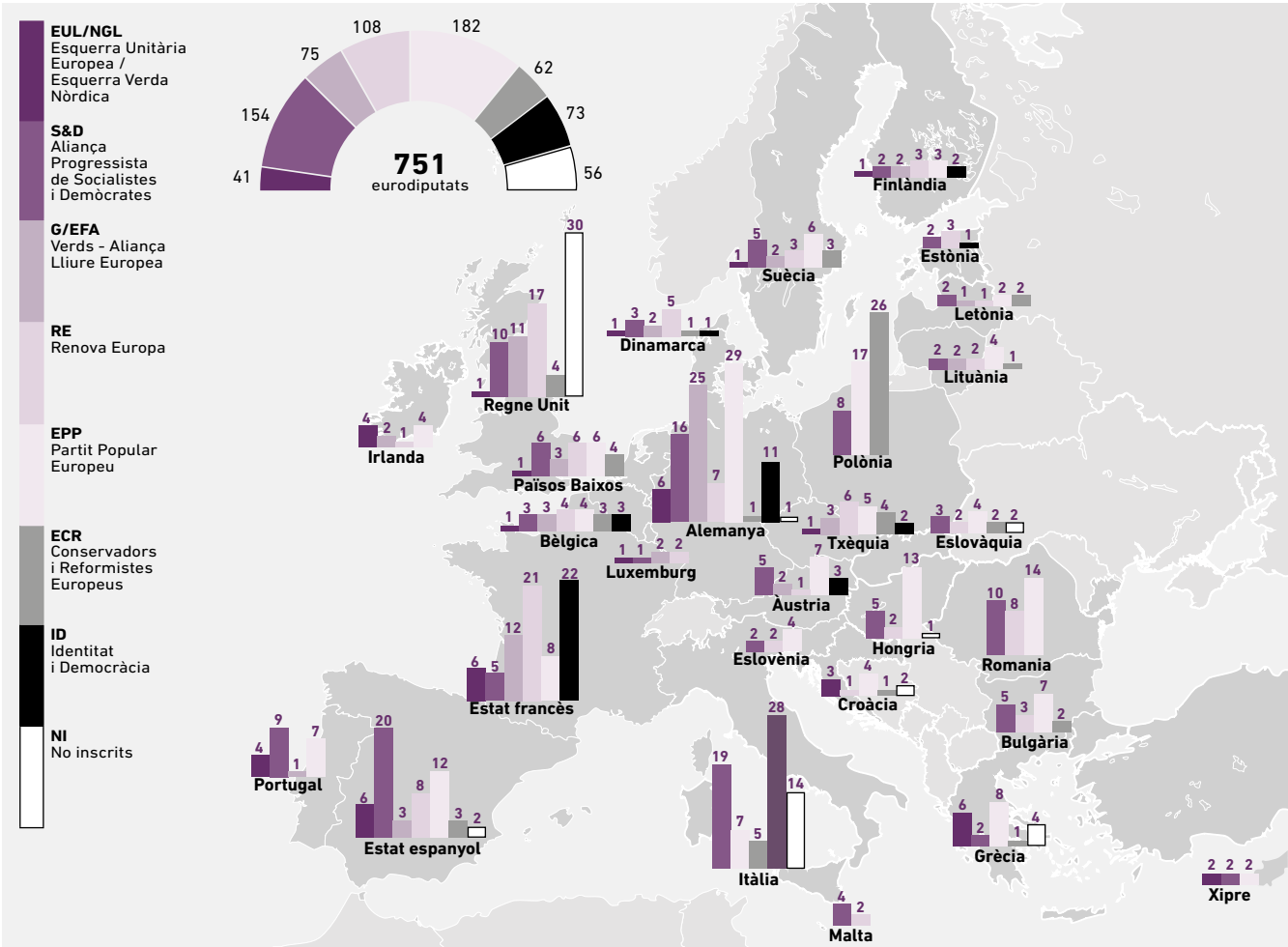
Les eleccions al PE de 2019, però, no han estat únicament marcades per la consolidació de l'extrema dreta. De fet, potser precisament per l'amenaça dels bons resultats d'aquestes formacions radicals, les eleccions han estat també marcades per un important increment de la participació, que s'ha situat de mitjana en el 50,95%, més de 8 punts per sobre de la registrada el 2014.

1 REIF i SCHMITT, «Nine second-order national elections».

L'EPP es manté com a primera força amb 182 diputats, seguit a força distància pels socialistes i els liberals, i on els partits euroescèptics, populistes i d'extrema dreta superen els 160 diputats

GRÀFIC 1

Mapa dels resultats de les eleccions europees 2019

Font: Parlament Europeu (setembre 2019).
Nota: La composició dels grups parlamentaris varia constantment amb la incorporació o sortida de membres.

Potser per l'amenaça dels bons resultats de formacions radicals, les eleccions han estat també marcades per un important increment de la participació, que s'ha situat de mitjana en el 50,95%

El gràfic 2 ens mostra el canvi, en punts percentuals, de la participació en cada país. Una ullada ràpida al gràfic ens revela increments molt substancials de la participació

a bona part dels països de l'est d'Europa. Aquests canvis es poden explicar fàcilment per una participació electoral molt baixa en les eleccions europees. Per exemple,

l'any 2014 a Eslovàquia la participació va ser tan sols del 13%, de manera que el gairebé 23% registrat el 2013 suposa un canvi de pràcticament 10 punts percentuals. En el cas de Polònia, el país on el canvi ha estat més marcat, s'ha passat d'una participació del 24% a pràcticament el 46%. Un dels canvis més notoris ha estat l'ocorregut a l'Estat espanyol i a Catalunya, on la participació ha augmentat 20 i 18 punts percentuals respecte al 2014 —de 44% i 46% al 64% en els dos casos. Sens dubte, la concurrència de les eleccions europees amb les municipals i les autonòmiques a moltes comunitats, així com la proximitat amb les eleccions al Congrés dels Diputats i Senat de 28 d'abril, ajuden a explicar aquest fenomen.² En el cas específic de Catalunya, el context polític —judici dels líders independentistes, prohibició de la Junta Electoral de permetre a Carles Puigdemont (1962) presentar-se a les eleccions i posterior rectificació per part dels tribunals— explica també el perquè d'aquesta participació històrica. Fi-

GRÀFIC 2

Canvi en la participació electoral —en punts percentuals— en relació a les eleccions de 2014

Font: <http://election-results.eu>

² RIERA, «Voting differently across electoral arenas».

La lògica de la diferenciació entre les eleccions de primer i segon ordre rau en el fet que el comportament dels votants és diferent en funció de la percepció de quant hi ha en joc

nalment, és important destacar que a la banda dels països on el vot ha decrescut hi trobem diversos estats amb vot obligatori —Luxemburg, Bèlgica— o amb tradició d'elevada participació —Malta.

Les eleccions europees: un model d'eleccions de segon ordre

Pràcticament en tots els estats democràtics del món la població viu en sistemes polítics complexos en els quals se sobreposen, en el mateix territori, diferents arenes de competició: les eleccions legislatives estatals, les eleccions municipals, les regionals, supranacionals... Davant d'aquesta realitat, el 1980 els politòlegs alemanys Karlheinz Reif i Hermann Schmitt van desenvolupar una nova terminologia que serviria per classificar les eleccions en funció de la seva rellevància i del que hi ha en joc.³ Així, en un estudi sobre el comportament electoral a les eleccions al PE, els autors van distingir entre les eleccions de primer ordre

—*first-order elections*—, que es corresponien amb les eleccions legislatives estatals —també les presidencials en aquells estats que en celebren—, i les eleccions de segon ordre —*second-order elections*—, això és, les eleccions al PE. La terminologia ràpidament es va ampliar de manera que qualsevol elecció diferent a les legislatives estatals —o presidencials— va ser considerada de segon ordre.

La lògica de la diferenciació entre les eleccions de primer i segon ordre rau en el fet que el comportament dels votants és diferent en funció de la percepció de quant hi ha en joc en cada elecció.⁴ I és que, d'acord amb la recerca de Van der Eijk i coautors, el «caràcter de segon ordre d'unes eleccions és la primera cosa que identifica un votant».⁵ És per aquest motiu que la presa de decisió del vot en les eleccions al PE combina aspectes relacionats amb les eleccions legislatives estatals —les de primer

ordre— com, en major o menor mesura, també amb les eleccions europees.⁶

Com es tradueix el caràcter d'eleccions de segons ordre en el resultats electorals dels comicis europeus? Bona part dels estudis sobre el tema s'han centrat en tres aspectes mencionats pels mateixos Reif i Schmitt en la seva recerca seminal de 1980, on apuntaven que les eleccions de segon ordre estan caracteritzades per tres fenòmens específics: 1) hi ha una participació més baixa que a les eleccions legislatives estatals; 2) hi ha una disminució en el vot al partit de govern; i 3) hi ha un increment del vot protesta. En les següents seccions mirarem fins a quin punt cadascun d'aquests aspectes s'han complert en les eleccions europees de maig de 2019. Començarem en la tercera secció per tractar sobre la participació, la quarta se centrarà en el vot al partit de govern, per, finalment en la cinquena tractar sobre el vot protesta.

3 REIF I SCHMITT, «Nine second-order national elections».

4 HEATH, «Between first and second order»; MARSH, «Testing the second-order election model after four european elections».

5 VAN DER EIJK, FRANKLIN, MARSH, «What voters teach us about Europe-Wide elections».

6 CARRUBBA I TIMPONE, «Explaining vote switching across first- and second-order elections»; RÖHRSCHEIDER, «The democracy deficit and mass support for an EU-Wide government».

La principal característica de les eleccions de segon ordre —i en especial de les eleccions europees— és que la participació electoral és més baixa que a les eleccions generals

Una baixa participació

La principal característica de les eleccions de segon ordre —i en especial de les eleccions europees— és que la participació electoral és més baixa que a les eleccions generals. Hi ha diferents motius per esperar aquesta menor ocurrència a les urnes. En primer lloc: la percepció d'importància. La majoria de ciutadans perceben que en les eleccions al PE s'hi decideixen coses de menys rellevància que en les eleccions estatals. Això és així si ens atenem, per exemple, a les dades del Centre d'Estudis d'Opinió d'entre 2006 i 2019, on podem veure que només entre el 3% i el 7% dels catalans afirma que les eleccions més importants són les europees. Algú podria argumentar que aquesta més baixa percepció d'importància podria venir donada perquè, fins al 2014, no s'escollia cap president de la Comissió Europea —s'habilitava un poder legislatiu que no escollia cap tipus de poder executiu. A partir del 2015, tanmateix, el PE vota el president de la Comissió Europea, tot i que no sembla que això hagi incrementat la participació —de fet en les eleccions de 2015 curiosament es va registrar

la participació històrica més baixa. L'argument que en les eleccions europees no hi ha partits europeus sinó estatals tampoc sembla de força si ens atenem als esforços més recents per donar visibilitat als diferents grups parlamentaris europeus —i al seu candidat a la presidència de la Comissió— i el manteniment de la baixa participació.

Un segon grup d'arguments de per què la participació és baixa a les eleccions europees està relacionat amb la seva complexitat. En el PE es decideixen aspectes percebuts per a gran part de la ciutadania com a més complexos, desincentivant-ne així la participació —sobretot entre els ciutadans políticament menys sofisticats i menys informats.⁷ El tercer dels arguments està relacionat amb els «costos» i els «beneficis» de votar.⁸ En aquest sentit, en un estudi realitzat a Londres, Orford i coautors van demostrar que en les eleccions al PE la distància entre el lloc de residència d'una persona i el seu col·legi electoral és rellevant

per explicar la participació —els que viuen més lluny van menys a votar—, mentre que en les eleccions legislatives viure més a prop o més lluny no afecta la probabilitat de votar.⁹ Els incentius per votar, en aquest cas, sembla també que siguin majors a les eleccions legislatives estatals que a les europees.

Aquest aspecte està relacionat, de fet, amb el quart i darrer dels arguments de per què la participació a les eleccions europees és més baixa que en les eleccions legislatives estatals. Des de la perspectiva de la decisió racional de votar, els beneficis del vot en qualsevol eleccions —la probabilitat que el teu vot sigui determinant pel resultat— són sempre menors que els costos —només en casos molt excepcionals el vot específic d'un sol individu pot ser determinant per canviar el resultat, però fins i tot en aquest cas el potencial votant no ho pot anticipar.¹⁰ La ciència política ha mostrat que

9 ORFORD, «Electoral salience and the costs of voting at national, sub-national and supra-national elections in the UK»

10 Els costos en el vot són: el cost d'informar-se, el cost del desplaçament, i el cost d'oportunitat, és a dir, el que podria estar fent si no anés a votar.

7 DE VRIES (et al), «Individual and contextual variation in EU issue voting».

8 DOWNS, *An economic theory of democracy*.

Al Parlament europeu es decideixen aspectes percebuts per a gran part de la ciutadania com a més complexos, desincentivant-ne així la participació

GRÀFIC 3

Canvi en la participació electoral —en punts percentuals— entre les eleccions legislatives estatals i les Europees 2019

Font: Elaboració pròpia amb dades de ParlGov (www.parl.gov.org) i www.election-results.com

els ciutadans acaben votant perquè tenen una percepció de «deure cívic» —*civic duty*, en anglès.¹¹ Doncs bé,

d'acord amb els politòlegs Carol Galais i André Blais,¹² el percentatge de

11 BLAIS, *To vote or not to vote? The merits and limits of rational choice theory*

12 GALAIS i BLAIS, «Do people feel more of a duty to vote in some elections?».

persones que consideren que votar és un deure cívic és menor en les eleccions al PE que en les eleccions generals, fet que contribueix a explicar la bretxa en la participació entre les dues eleccions.

I què ens diuen els resultats: fins a quin punt hi ha hagut en les eleccions al PE del 2019 una participació menor que en les eleccions legislatives estatals? El gràfic 3 mostra que, en línia amb el que afirma la teoria de les eleccions de segon ordre, la participació a les eleccions al PE de 2019 ha estat en la majoria de països menor que en les passades eleccions legislatives estatals. Tan sols en quatre estats —Romania, Lituània, Grècia i França— la participació ha quedat per sobre, mentre que en d'altres casos la participació ha quedat molt lluny de la de les eleccions legislatives —per exemple als Països Baixos, on decau del 82% al 42%, o a Eslovàquia, del 60% al 23%. La mitjana de canvi per països en el global de la UE ha estat de -17,7 punts percentuals. Finalment, en el cas de Catalunya s'ha quedat tan sols 6,8 punts per sota de la participació en les eleccions generals del 28 d'abril de 2019, un millor registre que el del

En eleccions que són percebudes com a menys rellevants els votants estaran més disposats a fer un vot sincer, fins i tot quan això comporta que el seu vot anirà per a un partit que finalment no obté representació

conjunt de l'Estat, on la participació ha quedat 11,5 punts per sota.

Un càstig als partits del govern

La segona característica de les eleccions de segon ordre és que el partit de govern perd vots. Hi ha també en aquesta ocasió diversos motius perquè això pugui passar. En primer lloc, el fet que les eleccions europees són percebudes com a menys rellevants fa més plausible que els votants s'allunyin del vot estratègic característic de les eleccions de primer ordre —el que popularment es coneix com a «vot útil».¹³ En aquelles eleccions hi ha molt en joc, de manera que els votants habitualment anticiparan les probabilitats del seu partit preferit d'obtenir representació —o guanyar les eleccions— i, conseqüentment, poden optar per votar un partit que els agrada menys però que té més probabilitats d'obtenir representació —o accedir al poder. En eleccions que són percebudes com a menys rellevants, però, els votants

estaran més disposats a fer un vot més sincer, fins i tot quan això comporta que el seu vot anirà per a un partit que finalment no obté representació —o no guanya les eleccions.

En segon lloc, i molt relacionat amb el primer dels aspectes, en alguns països el sistema electoral en les eleccions europees és més proporcional que el de les eleccions legislatives.¹⁴ Així doncs, en aquells països on el sistema electoral a les eleccions legislatives estatals és majoritari —per exemple, el sistema de majoria simple al Regne Unit conegut com el *first past the post*, o de majoria absoluta a França, anomenat *run-off* o de doble volta—, el pas a un sistema de caràcter proporcional incentiva que els votants s'allunyin de les decisions estratègiques i votin el seu partit preferit. Aquest seria el cas, per exemple, d'un individu al Regne Unit que habitualment vota el partit del primer ministre, el Partit Conservador,

però que a les eleccions al PE dona suport al Partit del Brexit.

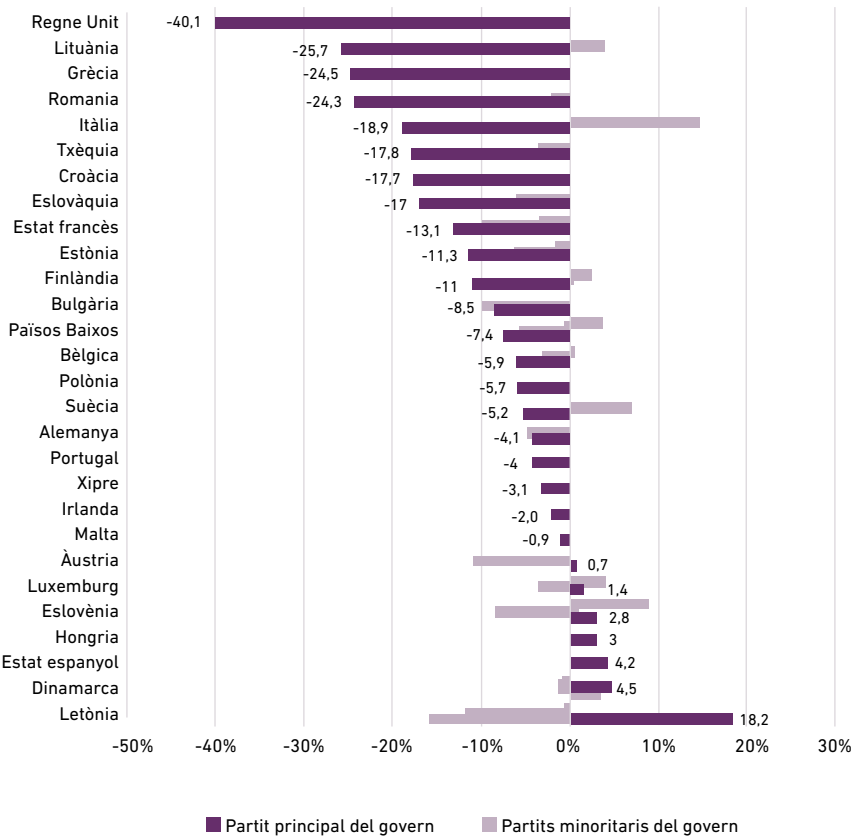
El mateix ocorre en aquells països on, tot i tenir sistemes de representació proporcional en ambdues eleccions, la diferència en el nombre de representants que s'escullen per circumscripció és molt gran. Aquest és per exemple el cas de l'Estat espanyol. En les eleccions al Congrés dels Diputats s'escullen, de mitjana, 6,7 diputats per districte, tot i que hi ha molta variabilitat: mentre que a les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla se n'escullen tan sols 1 o a Sòria 2, a les Illes Balears se n'escullen 8, a València 11, a Barcelona 31 i a Madrid 36. Així doncs, mentre que els incentius per fer vot estratègic a les eleccions al Congrés per les circumscripcions de Barcelona i a Madrid són baixos —la barrera d'entrada del 3% és la que marca si un partit *de facto* entra o no—, a les Illes n'hi ha algun més —un partit necessita habitualment al voltant del 8,3% dels vots per obtenir representació—, mentre que a les circumscripcions amb menys de 5 diputats —el 40% del total— n'hi ha molts més. Això tanmateix no passa a les eleccions

13 BLAIS, DOBRZYNSKA i INDRIDASON, «To adopt or not to adopt proportional representation».

14 L'article 1 de la Decisió del Consell Europeu 2002/772/EC va establir que les eleccions al PE s'han de celebrar seguint el principi de representació proporcional i utilitzar o bé una llista de partit o un vot únic transferible.

La teoria de la corba de la popularitat en el cas de les eleccions europees també es complex, de manera que el càstig al partit de govern a Europa dependrà molt del cicle electoral de les eleccions generals

GRÀFIC 4
Canvi en el suport —en punts percentuals— als partits de govern

Font: Elaboració pròpia amb dades de ParlGov (www.parl.gov.org) i www.election-results.com

europees, on el fet que hi hagi una circumscripció única sense barrera electoral d'entrada fa que qualse-

vol partit que obtingui al voltant de l'1,4% dels vots entrarà en el repartiment d'un dels 54 escons,

incentivant doncs el vot sincer.¹⁵ Aquest seria el cas per exemple d'una persona que viu a Sòria a qui li agrada especialment Podemos, però que en les eleccions al Congrés vota al PSOE per evitar que el seu vot es perdi. En les eleccions al PE el mateix individu podrà votar Podemos sense por que el seu vot es perdi.¹⁶

El gràfic 4 ens mostra fins a quin punt el partit de govern —en color més suau— ha perdut suport electoral entre les darreres eleccions estatals i les europees. L'evidència és clara en mostrar pèrdues de vot força sistemàtiques en tots els països

15 El càlcul del percentatge estimat de vot que necessita un partit per obtenir representació —el *llindar efectiu de representativitat*— és el resultat de la següent fórmula proposada per Taagepera: $T = 0,75 / (M+1)$, on M és el nombre d'escons que s'escullen en la circumscripció electoral.

16 Val a dir que en altres ocasions, tanmateix, el nombre d'escons que s'escullen en les eleccions al parlament estatal és major que en les europees. Aquest és el cas, per exemple, de Letònia i Lituània, on, mentre que en les eleccions als seus parlaments estatals tenen una barrera electoral legal del 5% —equivalent a escollir 14 diputats—, a les eleccions europees només elegeixen 8 i 11 diputats respectivament. O el cas de Dinamarca, amb una barrera electoral estatal de tan sols el 2% que es contraposa als 13 eurodiputats que elegeixen, fent que la barrera electoral efectiva pugi fins al 5,4%. Situacions com aquestes evidentment generen incentius per votar estratègicament en comparació amb les eleccions legislatives estatals.

El vot al partit de govern de cada estat en les eleccions europees dependrà molt del cicle electoral de les eleccions generals

en les eleccions europees, pèrdues que es donen tant a l'Europa occidental com en els països del centre i de l'est d'Europa. Aquest resultat actualitza els resultats dels politòlegs Jason Koepke i Nils Ringe,¹⁷ que van mostrar que en les eleccions de 2004 els països de l'Europa central i de l'est no van castigar el partit del primer ministre. Finalment, en color més fosc veiem els resultats dels partits que formen part del govern però no n'ostenten el lideratge. En aquest cas l'evidència no sembla mostrar un patró de comportament sistematitzable.

Finalment, hi ha un tercer mecanisme que explica per què en les eleccions europees el partit del primer ministre perd suport electoral. D'acord amb la teoria de la «corba de la popularitat» dels governs estatals —desenvolupada inicialment als EUA¹⁸ i posteriorment aplicada a Europa— la popularitat d'un govern al llarg de la legislatura passa per

tres cicles predictibles: una primera «lluna de mel» en el que el partit guanya popularitat, seguit d'una «contralluna de mel» —que coincideix amb la meitat aproximada de la legislatura— en la que aquest perd popularitat, i finalment una «recuperació»—coincidint amb el final de la legislatura— en el que la popularitat del partit remunta un altre cop. Diversos politòlegs han demostrat que la teoria de la corba de la popularitat també es compleix a Europa, de manera que el vot al partit de govern de cada estat en les eleccions europees dependrà molt del cicle electoral de les eleccions generals.¹⁹ La idea darrera d'aquest comportament és que les arenes electorals estan contaminades²⁰ i que, per tant, els electors enviaran missatges al govern estatal a través d'altres eleccions.²¹

El gràfic 5 mostra fins a quin punt la teoria de la corba de la popularitat s'ha complert en les eleccions de 2019. A l'eix de les abscisses hi veiem el nombre de dies transcorreguts de les darreres eleccions al parlament estatal. Els valors més a l'esquerra indiquen que les eleccions estatals han ocorregut poc abans de les eleccions europees. En l'eix de les ordenades hi veiem el canvi de suport —en punts percentuals— en el partit del primer ministre. El gràfic mostra clarament el compliment de la teoria de la corba de la popularitat. Quan les eleccions estatals s'han celebrat menys d'un any abans de les europees, els partits del primer ministre majoritàriament milloren els seus resultats; quan les eleccions se celebren entre el segon i el tercer any pràcticament en totes les ocasions el partit del primer ministre perd suport —amb alguns casos extrems com ara el Regne Unit, Romania o Lituània. Finalment quan les eleccions se celebren en el quart any del mandat el partit del primer ministre acostuma a perdre vots però ho fa en molta menor mesura que en el cicle de contralluna de mel.

17 KOEPKE i RINGE, «The second-order election model in an enlarged Europe».

18 MILLER i MACKIE, «The electoral cycle and the asymmetry of government and opposition popularity»; TUFTÉ, «Determinants of the outcomes of midterm congressional elections».

19 HIX i MARSH, «Second-order effects plus pan-european political swings»; MARSH, «Testing the second-order election model after four european elections»; REIF, «National electoral cycles and european elections 1979 and 1984»; SCHMITT, «The european parliament elections of june 2004».

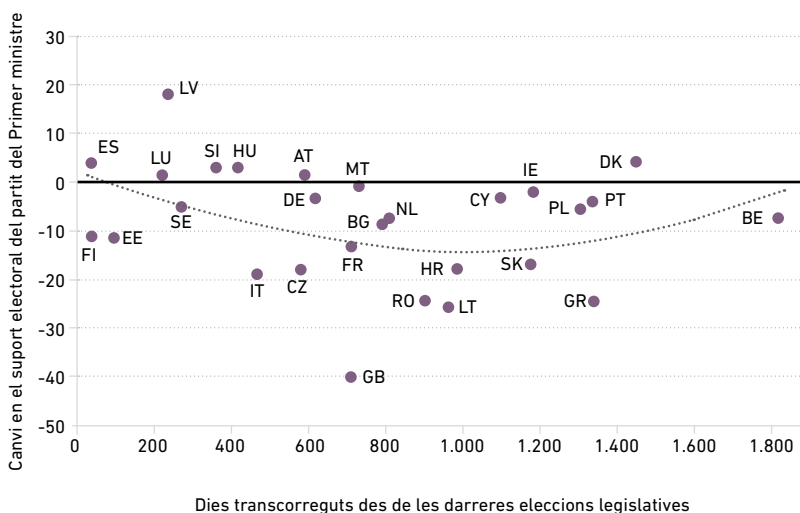
20 GUINJOAN, *Parties, elections and electoral contests; competition and contamination effects*.

21 REIF, «National electoral cycles and european elections 1979 and 1984».

En les eleccions europees hi ha una major fragmentació del vot que en les eleccions generals tot i que això no es tradueix en una major fragmentació en el repartiment d'escons

GRÀFIC 5

Canvi en el suport del partit del Primer ministre en funció del cicle electoral

Font: Elaboració pròpia amb dades de ParlGov (www.parl.gov.org) i www.election-results.com.

Un vot a partits protesta

La darrera de les característiques de les eleccions de segon ordre és que recullen un increment del vot protesta. Aquest aspecte, en realitat, podria ben ser una conseqüència lògica de l'anterior. I és que, si el vot al partit de govern decreix, la resta de partits —la majoria dels quals més petits— se'n veuran beneficiats, inclosos

els partits que es poden considerar com a «protesta». Tal com apunta el politòleg Michael Marsh,²² els partits petits en les eleccions legislatives —aproximadament els que han obtingut menys del 4% dels vots—

22 HIX i MARSH, «Punishment or protest? Understanding european parliament elections»; «Second-order effects plus pan-european political swings»; MARSH, «Testing the second-order election model after four european elections».

guanyaran suport en les eleccions al PE; en el cas dels mitjans —entre el 4% i el 30%— no hi ha una pauta clara; mentre que els grossos —més del 30%— tendiran a perdre vots. En termes de família de partits, sembla clar que els antieuropeistes són els que es veuen més beneficiats en les eleccions europees i, tot i que amb algunes excepcions, també ho estan els partits verds.²³

Hi ha diverses explicacions que permeten entendre el perquè d'aquests resultats, algunes de les quals ja han estat desenvolupades prèviament. En primer lloc, per una simple lògica d'insatisfacció amb el govern estatal —que ocorre especialment a la meitat del mandat—, que farà que els partits més petits se'n vegin beneficiats. En segon lloc, per l'efecte del sistema electoral, en aquells països en els que les eleccions al PE reparteixen diputats de manera més proporcional que en les eleccions generals —encoratjant per tant el vot sincer. Tercer, perquè en tractar-se d'eleccions percebudes com a menys importants els votants

23 HIX i MARSH, «Second-order effects plus pan-european political swings».

Els partits que donen una importància rellevant als temes europeus —ja sigui en positiu o negatiu— tendiran a fer-ho millor a les eleccions europees

estaran més disposats a fer un vot expressiu.

Finalment, el quart i darrer motiu és específic de les eleccions europees. Els partits que donen una importància rellevant als temes europeus —ja sigui en positiu o negatiu— tendiran a fer-ho millor a les eleccions al PE, precisament perquè és aquesta arena on poden explotar millor el seu discurs.²⁴ Un fenomen similar passa amb els partits verds. Una de les principals competències que ha tingut la UE des del seus inicis ha estat el de les polítiques mediambientals —conjuntament amb l'agricultura i ramaderia. Així doncs, no és d'estranyar que alguns votants a les eleccions al PE optin per partits que tenen una posició clara i contundent sobre aquest tema —veure, per exemple, l'article de John Curtice (1953).²⁵ Aquesta evidència donaria, doncs, suport a la idea apuntada per Cliff Carrubba i Richard Timponi,²⁶ que

afirmen que els ciutadans poden tenir unes preferències diferents, però malgrat tot sinceres, per diferents nivells de govern i, en conseqüència, en cada elecció votar en funció dels aspectes més rellevants sobre els que versa.

Per comprovar fins a quin punt el vot a partits petits s'ha complert en les eleccions al PE de 2019, seguirem el criteri de Schmitt²⁷ i ens fixarem en el canvi en el grau de fragmentació electoral entre les eleccions generals i les europees. Per fer això emprarem la clàssica mesura de fragmentació electoral proposada per Markku Laakso (1949) i Rein Taagepera (1933):²⁸ el número efectiu de partits polítics i el número efectiu de partits legislatius —NEPP i NEPL. Aquests dos indicadors ens permeten «comptar» el nombre de partits diferents que reben vots (NEPP) i que obtenen representació al parlament (NEPL), fent que els més grossos tinguin un pes més important que els més petits. D'aquesta manera, si en

unes eleccions només dos —o tres, o quatre...— partits obtenen vots i cadascun d'ells obté el mateix suport electoral, el NEPP serà de dos —tres, quatre... Però si hi ha dos partits que tenen el 40% dels vots i un altre el 20%, aleshores el NEPP serà de 2,5, mentre que si els dos principals partits tenen el 49% dels vots i un tercer partit només en té el 4%, el NEPP serà un altre cop molt proper a 2. La mateixa lògica aplica pel NEPL, de manera que en lloc de considerar els vots rebuts es considera la distribució d'escons al Parlament.

Així, un increment en el NEPP en les eleccions europees ens estaria indicant que els resultats electorals estan més homogèniament repartits i que, per tant, hi ha menys concentració de vot en uns pocs partits. El gràfic 6 ens mostra com això és el que passa en bona part dels estats. De mitjana, el NEPP ha incrementat 0,45 partits respecte a les eleccions legislatives. Ara bé, què passa amb el NEPL? Un increment en aquest indicador ens estaria assenyalant que, no només els vot està més fragmentat sinó que també ho està el resultat final, és a dir, el repartiment d'escons al PE. Doncs bé, les dades del gràfic

24 FERRARA i WEISHAUP, «Get your act together: Party performance in European Parliament elections»

25 CURTICE, «The 1989 European election: protest or green tide?».

26 CARRUBBA i TIMPONE, «Explaining vote switching across first- and second-order elections»

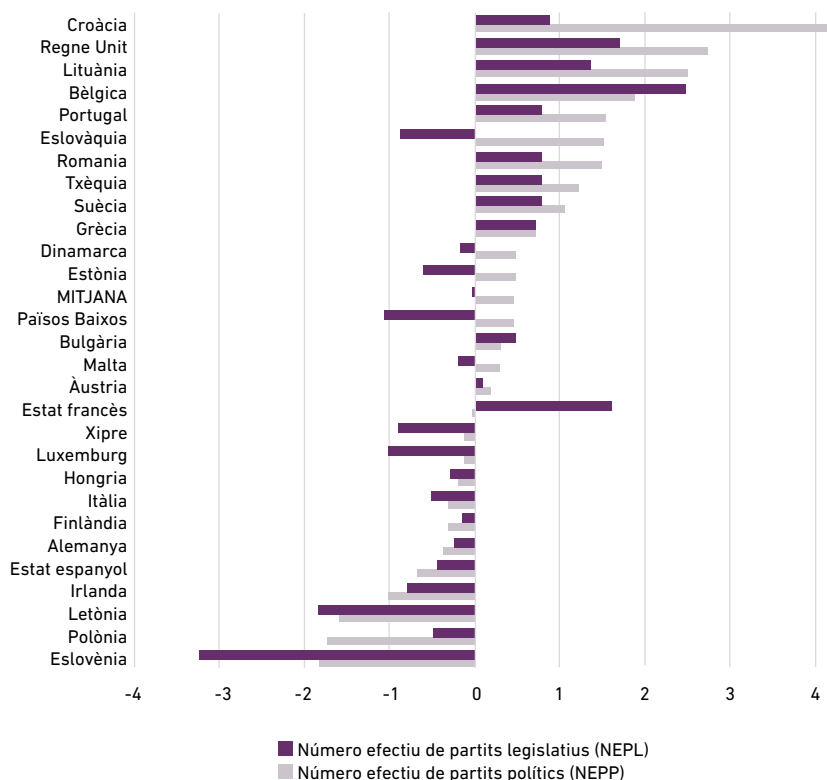
27 SCHMITT, «The European parliament elections of June 2004: still second-order?».

28 LAAKSO i TAAGEPERA, «'Effective' number of parties».

Els ciutadans poden tenir unes preferències diferents, però malgrat tot sinceres, per diferents nivells de govern i, en conseqüència, en cada elecció votar en funció dels aspectes més rellevants sobre els que versa

GRÀFIC 6

**Canvi en la fragmentació electoral
entre les eleccions legislatives i europees**

Font: Elaboració pròpia amb dades de ParlGov (www.parlgov.org) i www.election-results.com

6 ens mostren que aquest no és el cas. Així, la mitjana de NEPL en tots els països per les eleccions europees és idèntica a la de les gene-

rals. Aquest fet indica que, tot i que els resultats en efecte estan més fragmentats —el vot per tant queda més repartit—, el sistema electoral

fa que al final la fragmentació sigui equivalent a la de les eleccions als parlaments estatals. Així doncs, tot i que en alguns països el sistema electoral proporcional fa que la fragmentació augmenti —per exemple, a França— en d'altres fa que disminueixi. El cas probablement més notori és el dels Països Baixos. En aquest país, en passar d'un sistema electoral a les eleccions generals de circumscripció única amb 150 diputats i una barrera electoral testimonial del 0,67%, a un sistema al PE en el que «només» s'hi escullen 26 diputats i —llindar efectiu de representativitat del 2,8%— fa que la fragmentació lògicament disminueixi. En definitiva, tot i que sí que sembla que en les eleccions al PE el vot està més repartit i afavoreix els partits més petits, això no es tradueix en un sistema de partits més fragmentat que el de les eleccions legislatives estatals.

Conclusions

D'acord amb el model d'eleccions de segon ordre, teoritzat pels politòlegs alemanys Reif i Schmitt en els anys 1980, les eleccions europees estan

En les eleccions europees hi ha una major fragmentació del vot que en els comicis generals tot i que això no es tradueix en una major fragmentació en el repartiment d'escons

caracteritzades per una participació electoral més baixa que les eleccions generals; una penalització al partit del govern estatal; i un increment del vot protesta i als partits petits.

Basant-nos en aquestes consideracions i en l'extensa recerca que se n'ha desenvolupat posteriorment, en aquest article hem posat a prova les teories de Reif i Schmitt en les eleccions al PE de 2019. Els resultats ens mostren, en primer lloc, que també en aquest cas la participació electoral ha estat més baixa que la registrada en la majoria de les eleccions generals. Tot i això, és important ressaltar que en aquesta ocasió l'abstenció s'ha reduït en més de 8 punts respecte a les eleccions de 2014, i que fins i tot en alguns països la participació a les eleccions al PE ha quedat lleugerament per sobre de les generals.

La segona de les característiques de les eleccions europees és que el partit dels governs estatals perden vots. En línia amb l'evidència existent, els resultats de les eleccions de 2019 ens mostren que el partit del primer ministre rep menys suport, tot i que no ho fan necessàriament els socis

petits de coalició. Finalment, d'acord amb la teoria dels cicles de popularitat dels governs, veiem com la proximitat de les eleccions generals amb les europees també afecta la sort del partit del primer ministre. De fet, quan les eleccions europees cauen a la meitat de la legislatura estatal, el partit governant és quan es veu més penalitzat.

La tercera i última de les característiques de les eleccions de segon ordre és que els partits petits i/o protesta —especialment els antieuropeistes i els verds— incrementen el suport electoral. Els resultats en aquest cas ens mostren que en les eleccions europees hi ha una major fragmentació del vot que en els comicis generals —és a dir, els vots estan menys concentrats en uns quants partits grossos—, tot i que això no es tradueix en una major fragmentació en el repartiment d'escons. Aquest fenomen, expliquem, ve donat pel fet que alguns països escullen un nombre reduït d'europarlamentaris, impedit així que la major fragmentació en el vot es tradueixi en major fragmentació en el repartiment d'escons. ■

■ Bibliografia

BLAIS, André. *To vote or not to vote? The merits and limits of rational choice theory*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2000.

BLAIS, André; DOBRZYNSKA, Agnieszka; INDRIDASON, Indridi H. «To adopt or not to adopt proportional representation: The politics of institutional choice». *A British journal of political science*, núm 35, p. 182-190, 2005.

CARRUBBA Cliff; TIMPONE, Richard. J. «Explaining vote switching across first- and second-order elections: evidence from Europe». *A Comparative political studies*, núm. 38(3), p. 260-281, 2005.

CONSELL EUROPEU. *Decisió del Consell Europeu 2002/772/EC* [en línia]. Disponible a: <www.eur-lex.europa.eu>.

CURTICE, John. «The 1989 european election: protest or green tide?». *A Electoral Studies*, núm. 8 (3), p. 217-230, 1989.

DE VIRES, C. E., (et al.) «Individual and contextual variation in EU issue voting: The role of political information». *A Electoral Studies*, núm. 30, p. 16-28, 2011.

DOWNS, Anthony. *An Economic theory of democracy*. Nova York: Harper Collins, 1957.

FERRARA, F.; WEISHAUP, J. T. «Get your act together: Party performance in European Parliament elections». *A European Union Politics*, núm 5, p.283-306, 2004.

GALAIS, Carol; BLAIS, André. «Do people feel more of a duty to vote in some elections?». *A West European Politics*, núm 39, p.755-777, 2016.

GUINJOAN, Marc. *Parties, elections and electoral contests; competition and contamination effects*. Farnham: Ashgate/ Gower, 2014.

HEATH, Anthony. «Between first and second order: a comparison of voting behaviour in european and local elections in Britain». *A European Journal of Political Research*, núm. 35(3), p.389-414, 1999.

HIX, Simon; MARSH, Michael. «Punishment or protest? Understanding european parliament elections». *A Journal of politics*, núm. 69(2), p.495-510, 2007.

HIX, Simon; MARSH, Michael. «Second-order effects plus pan-european political swings: An analysis of european parliament elections across time». *A Electoral Studies*, núm. 30(1), p.4-15, 2011.

KOEPKE, Jason. R.; RINGE, Nils. «The second-order election model in an enlarged Europe». *A European Union Politics*, núm. 7(3), p.321-346, 2006.

LAAKSO, Markkus; TAAGEPERA, Rien. «'Effective' number of parties: a measure with application to west Europe». *A Comparative Political Studies*, núm. 12(1), p.3-27, 1979.

MARSH, Michael. «Testing the second-order election model after four european elections». *A British Journal of Political Science*, núm. 28(4), p.591-607, 1998.

MILLER, William L., & MACKIE, Miles. «The electoral cycle and the asymmetry of government and opposition popularity». *A Political studies*, núm. 21, p.263-279, 1973.

ORFORD, Scott. «Electoral salience and the costs of voting at national, sub-national and supra-national elections in the UK: A case study of Brent, UK». *A Transactions of the Institute of British Geographers*, núm. 34(2), p.195-214, 2009.

PARLAMENT EUROPEU. «Members of the European Parliament» [en línia]. Disponible a: <www.europarl.europa.eu>.

REIF, Karlheinz. «National electoral cycles and european elections 1979 and 1984». *A Electoral studies*, núm. 3(3), p.244-255, 1984.

REIF, Karlheinz; SCHMITT, Hermann. «Nine second-order national elections - A conceptual framework for the analysis of European elections results». *A European journal of political science*, núm. 8, p.3-44, 1980.

RIERA, Pedro. «Voting differently across electoral arenas: Empirical implications from a decentralized democracy». *A International political science review*, núm. 34(5), p.561-581, 2013.

ROHRSCHEIDER, Robert. «The democracy deficit and mass support for an EU-Wide government». *A American Journal of Political Science*, núm. 46(2), p.463-475, 2002.